Львівський національний університет імені Івана Франка
Кафедра політології

«**ЗАТВЕРДЖУЮ**»

Декан філософського факультету _____ Рижак Л. В.

«____» _____ 20__ р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Політичні інститути країн Східної Європи і Центральної Азії»

(назва навчальної дисципліни)

галузь знань	05 «Соціальні та поведінкові науки»
спеціальність	052 «Політологія»
факультет	Філософський
рівня вищої освіти	Перший (бакалаврський)

Львів – 2021

Робоча програма навчальної дисципліни «Політичні інститути країн Східної Європи і Центральної Азії» для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» спеціальності 052 «Політологія». – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2021. – 21 с.

Розробник: Осадчук Ігор Юрійович, кандидат політичних наук, доцент кафедри політології

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри політології філософського факультету (протокол № __ від «__» _____ 20__ р.)

Завідувач кафедри політології

_____ (проф. Романюк А. С.)

«__» _____ 20__ року

Схвалено Вченою радою філософського факультету.
Протокол № __ від «__» _____ 20__ року

Голова Вченої ради _____ (доц. Рижак Л. В.)

«__» _____ 20__ року

©Львівський національний університет
імені Івана Франка, 2021
© Осадчук І. Ю., 2021

1. Опис навчальної дисципліни

<table>
<tr><td rowspan="2">Найменування показників</td><td rowspan="2">Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень</td><td>Характеристика навчальної дисципліни</td></tr>
<tr><td>Денна форма навчання</td></tr>
<tr><td rowspan="4">Кількість кредитів – 3,5</td><td>Галузь знань</td><td rowspan="4">Вибіркова дисципліна циклу професійної та практичної підготовки</td></tr>
<tr><td>05 «Соціальні та поведінкові науки»</td></tr>
<tr><td>Спеціальність</td></tr>
<tr><td>052 «Політологія»</td></tr>
<tr><td>Модулів – 2</td><td rowspan="5"></td><td>Рік підготовки:</td></tr>
<tr><td>Змістових модулів – 2</td><td>4-й</td></tr>
<tr><td>Індивідуальне науково-дослідне завдання – немає</td><td>Семестр</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Загальна кількість годин – 105</td><td>8-й</td></tr>
<tr><td>Лекції</td></tr>
<tr><td rowspan="9">Тижневих годин для денної форми навчання:
аудиторних – 3
самостійної роботи студента – 5,1</td><td rowspan="9">Освітньо-кваліфікаційний рівень:
перший (бакалаврський)</td><td>26 год.</td></tr>
<tr><td>Практичні, семінарські</td></tr>
<tr><td>13 год.</td></tr>
<tr><td>Лабораторні</td></tr>
<tr><td>0 год.</td></tr>
<tr><td>Самостійна робота</td></tr>
<tr><td>66 год.</td></tr>
<tr><td>Індивідуальні завдання: 0 год.</td></tr>
<tr><td>Вид контролю: залік</td></tr>
</table>

Примітка
Співвідношення кількості годин аудиторних занять (лекційних, практичних і семінарських) до кількості годин самостійної й індивідуальної роботи становить: для денної форми навчання – 1/1,7.

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Навчальна дисципліна «Політичні інститути країн Східної Європи і Центральної Азії» – вибіркова навчальна дисципліна циклу професійної та практичної підготовки, що вивчається студентами четвертого курсу спеціальності 052 «Політологія» філософського факультету Львівського національного університету імені Івана Франка. Навчальний курс розрахований на 105 годин і вивчається у восьмому семестрі. У структурі годин курсу виокремлено такі складові: лекційні заняття – 26 год.; семінарські заняття – 13 год., самостійна робота – 66 год.

Навчальна дисципліна «Політичні інститути країн Східної Європи і Центральної Азії» присвячена аналізу особливостям трансформації політичних систем, інституту президентства, парламентів, урядів, політичних партій та партійних систем, інституту референдуму, політичних еліт в країнах Східної Європи і Центральної Азії. Методологічно дисципліна сягає постбіхевіоралізму й неоінституціоналізму. В науковому та навчальному контексті курс постає механізмом диверсифікації та поглиблення (звуження) сфери наукового політологічного аналізу.

Курс розділено на два змістові модулі. В першому модулі – вивчення особливостей трансформації політичних систем, інституту президентства й парламентів за допомогою порівняльного методу. У другому змістовому модулі – порівняльний аналіз урядів, політичних партій та партійних систем, інституту референдуму, політичних еліт в країнах Східної Європи і Центральної Азії.

Метою вивчення вибіркової дисципліни «Політичні інститути країн Східної Європи і Центральної Азії» є визначення особливостей організації та функціонування політичних систем країн Східної Європи і Центральної Азії крізь призму формування та функціонування політичних інститутів цих країн, із специфікою застосування якісних та кількісних вимірів та методів у порівняльному аналізі політичних інститутів; вироблення у студентів уявлення про ефективність і якість політичних інститутів у політичних системах країн Східної Європи і Центральної Азії.

Завдання курсу:

- визначити чинники й наслідки трансформації/транзиту політичних режимів у країнах Східної Європи і Центральної Азії;
- розкрити роль інституту президентства в політичних системах країн Східної Європи і Центральної Азії;
- визначити роль парламентів у політичних системах країн Східної Європи і Центральної Азії;
- з’ясувати специфіку формування і функціонування урядів/урядових кабінетів у країнах Східної Європи і Центральної Азії;
- проаналізувати різновиди виборчих систем, що застосовуються на парламентських виборах у країнах Східної Європи і Центральної Азії;
- виділити основні тенденції формування та трансформації політичних партій і партійних систем у країнах Східної Європи і Центральної Азії;
- виокремити особливості інституту референдуму в країнах Східної Європи і Центральної Азії;
- прищепити в студентів навики самостійного якісного та кількісного аналізу політичних інститутів і процесів у політичних системах країн Східної Європи і Центральної Азії.

У результаті вивчення навчальної дисципліни «Політичні інститути країн Східної Європи і Центральної Азії» студент буде:

знати:

- понятійно-категоріальний апарат для дослідження політичних інститутів як складових політичних систем країн Східної Європи і Центральної Азії;

- еволюцію політичних інститутів як складових політичних систем країн Східної Європи і Центральної Азії;
- особливості формування та функціонування політичних інститутів (інституту президентства, парламентів, урядів, виборів і виборчих систем, політичних партій і партійних систем, інституту референдуму) у країнах Східної Європи і Центральної Азії;
- сутність інструментів аналізу політичних інститутів у політичних системах країн Східної Європи і Центральної Азії;

вміти:

- аналізувати еволюцію й повноваження політичних інститутів країн Східної Європи і Центральної Азії інститутів як складових політичних систем цих країн;
- користуватись методами якісного й кількісного аналізу політичних інститутів як складових політичних систем країн Східної Європи і Центральної Азії;
- доказово і комплексно підходити до розуміння сучасного політичного процесу на основі якісного й кількісного аналізу політичних інститутів у політичних системах країн Східної Європи і Центральної Азії.

Крім того, в результаті успішного вивчення навчальної дисципліни «Політичні інститути країн Східної Європи і Центральної Азії» студент набуде:

Спеціальні (фахові) компетентності:

- СК 03. Здатність описувати, пояснювати й оцінювати політичні процеси та явища у різних історичних, соціальних, культурних та ідеологічних контекстах;
- СК 04. Здатність застосовувати інструментарій нормативної та емпіричної політичної теорії, політичної методології, порівняльної та прикладної політології, міжнародних та глобальних студій у фаховій діяльності;
- СК 06. Здатність аналізувати публічну політику на місцевому, національному, європейському та глобальному рівні.

Програмні результати навчання після вивчення навчальної дисципліни «Політичні інститути країн Східної Європи і Центральної Азії»:

- РН 12. Вміти аналізувати взаємодію політичних акторів та інститутів, владу та урядування, політичні системи та режими, політичну поведінку у різних контекстах їх функціонування;
- РН 13. Вміти аналізувати публічну політику на місцевому, національному, європейському та глобальному рівні;
- РН 21. Застосовувати теорії соціальної стратифікації, групової взаємодії, діяльності груп інтересів та груп тиску на місцевому, регіональному та державному рівні здійснення публічної політики.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Особливості політичної трансформації, функціонування інституту президентства та парламентів у країнах Східної Європи і Центральної Азії

Тема 1. Історико-політична характеристика та особливості трансформації політичних систем країн Східної Європи і Центральної Азії (частина 1)

1. Політика «перебудови» та причини розпаду СРСР.
2. Країни Східної Європи і Центральної Азії як категорія політології: особливості дефініювання.

Принципи політики «перебудови» в СРСР. Політичні, економічні причини розпаду СРСР. Феномен народних фронтів/рухів. Державний комітет з надзвичайного стану. Концептуалізація понять «Східна Європа», «Центральна Азія».

Основні поняття: політика «перебудови», політичні причини, економічні причини, політичний інститут, політична система, народний фронт, рух за «перебудову», Східна Європа, Центральна Азія.

Тема 2. Історико-політична характеристика та особливості трансформації політичних систем країн Східної Європи і Центральної Азії (частина 2)

1. Визначення систем правління в країнах Східної Європи і Центральної Азії.
2. Трансформація/транзит політичних режимів у країнах Східної Європи і Центральної Азії.

Президентська, парламентська й напівпрезидентська системи правління в країнах Східної Європи і Центральної Азії. Чинники та наслідки трансформацій/транзитів політичних режимів у країнах Східної Європи і Центральної Азії.

Основні поняття: система правління, президенталізм, парламентаризм, напівпрезиденталізм, президент-парламентаризм, прем'єр-президенталізм, авторитаризм, гібридний режим, демократичний режим, політична трансформація, економічна трансформація, транзит, політичний режим, «Свобода у світі», «Нації у транзиті», рейтинг демократичного розвитку, індекс демократії, індекс трансформації Бертельсманна.

Тема 3. Порівняльний аналіз інституту президентства в країнах Східної Європи і Центральної Азії (частина 1)

1. Історичні передумови виникнення інституту президентства в країнах Східної Європи і Центральної Азії.
2. Особливості обрання та вимоги до кандидатів у президенти в країнах Східної Європи і Центральної Азії.

Інститут президентства в країнах Східної Європи і Центральної Азії. Вимоги до кандидатів на посаду президента в країнах Східної Європи і Центральної Азії. Способи обрання та строки перебування на посадах президентів.

Основні поняття: президент, інститут президентства, процедура обрання президента, вимога громадянства, віковий ценз, ценз осілості, строк повноважень президента, право недоторканності президента, матеріально-фінансові гарантії діяльності президента, президенталізм, парламентаризм, напівпрезиденталізм.

Тема 4. Порівняльний аналіз інституту президентства в країнах Східної Європи і Центральної Азії (частина 2)

1. Повноваження президентів у країнах Східної Європи і Центральної Азії.
2. Особливості відповідальності та дострокового припинення повноважень президентів у країнах Східної Європи і Центральної Азії.

Обсяг повноважень президентів у президентських, парламентських і напівпрезидентських системах правління країн Східної Європи і Центральної Азії. Інструменти вимірювання сили президентів у країнах Східної Європи і Центральної Азії.

Основні поняття: президент, інститут президентства, індекс сили повноважень президента, дострокове припинення повноважень президента, процедура імпічменту президенту.

Тема 5. Порівняльна характеристика парламентів країн Східної Європи і Центральної Азії (частина 1)

1. Історія парламентаризму в країнах Східної Європи і Центральної Азії: дорадянський, радянський та пострадянський періоди.
2. Головування та управління парламентами (нижніми палатами парламентів) країн Східної Європи і Центральної Азії.

Етапи розвитку парламентаризму в країнах Східної Європи і Центральної Азії. Функції голів парламентів (нижніх палат парламентів) у країнах Східної Європи і Центральної Азії. Дострокове припинення повноважень голів парламентів (нижніх палат парламентів) у країнах Східної Європи і Центральної Азії. Позиція керівних органів парламентів (нижніх палат парламентів) у країнах Східної Європи і Центральної Азії.

Основні поняття: парламент, палата парламенту, голова парламенту, голова нижньої палати парламенту, бюро, рада, парламентська сесія, відкрите засідання, закрите засідання.

Тема 6. Порівняльна характеристика парламентів країн Східної Європи і Центральної Азії (частина 2)

1. Статус депутатів парламентів (нижніх палат парламентів) країн Східної Європи і Центральної Азії.
2. Фракції та депутатські групи як елементи структури парламентів (нижніх палат парламентів) країн Східної Європи і Центральної Азії.
3. Комітети та комісії як елементи структури парламентів (нижніх палат парламентів) країн Східної Європи і Центральної Азії.

Вимоги до кандидатів у депутати, імперативний мандат, парламентський імунітет, індемнітет, соціальні та матеріально-фінансові гарантії депутатської діяльності. Партійні фракції в контексті діяльності парламентів країн Східної Європи і Центральної Азії. Парламентські комітети і комісії в контексті діяльності парламентів країн Східної Європи і Центральної Азії.

Основні поняття: парламент, нижня палата парламенту, депутат, імперативний мандат, депутатський імунітет, депутатський індемнітет, дострокове припинення повноважень депутата, фракція, депутатська група, парламентський комітет, парламентська комісія, постійна комісія, тимчасова комісія.

Тема 7. Порівняльна характеристика парламентів країн Східної Європи і Центральної Азії (частина 3)

1. Виборчі системи парламентів (нижніх палат парламентів) у країнах Східної Європи і Центральної Азії.
2. Особливості бікамералізму в країнах Східної Європи і Центральної Азії.
3. Властивості законодавчої функції в парламентах країн Східної Європи і Центральної Азії.
4. Оцінка ефективності повноважень парламентів та участі в них жінок у країнах Східної Європи і Центральної Азії.

Особливості мажоритарних, пропорційних, змішаних виборчих на виборах до парламентів (нижніх палат парламентів) у країнах Східної Європи і Центральної Азії. Специфіка формування та повноваження верхніх палат у двопалатних парламентах. Симетричний та асиметричний бікамералізм у країнах Східної Європи і Центральної Азії. Функції парламентів у країнах Східної Європи і Центральної Азії.

Основні поняття: вибори, виборча система, мажоритарна система відносної більшості, мажоритарна система абсолютної більшості, пропорційна система закритих списків, виборчий бар'єр, змішана незалежна/паралельна система, змішана залежна/непаралельна система, бікамералізм, симетричний бікамералізм, асиметричний бікамералізм, субординований бікамералізм, несубординований бікамералізм, еквівалентний бікамералізм, нееквівалентний бікамералізм, законодавчий процес, ефективність повноважень парламенту (нижньої палати парламенту), індекс сили повноважень парламентів (нижніх палат парламентів).

Змістовий модуль 2. Специфіка функціонування урядів, політичних партій і партійних систем, інституту референдуму в країнах Східної Європи і Центральної Азії

Тема 8. Порівняльна характеристика урядів країн Східної Європи і Центральної Азії (частина 1)

1. Особливості формування, функціонування й відповідальності урядів у країнах Східної Європи і Центральної Азії: правові засади та політична практика.
2. Типологія урядових кабінетів у країнах Східної Європи і Центральної Азії.

Посада і повноваження глави уряду в країнах Східної Європи і Центральної Азії. Чинники формування урядів у країнах Східної Європи і Центральної Азії. Специфіка відповідальності урядів у країнах Східної Європи і Центральної Азії. Партійні та непартійні уряди у країнах Східної Європи і Центральної Азії.

Основні поняття: уряд, урядовий кабінет, партійний уряд, однопартійний уряд більшості, однопартійний уряд меншості, коаліційний уряд більшості, коаліційний уряд меншості, непартійний (технократичний) уряд, напівтехнократичний уряд, напівпартійний уряд.

Тема 9. Порівняльна характеристика урядів країн Східної Європи і Центральної Азії (частина 2)

1. Стабільність урядових кабінетів у країнах Східної Європи і Центральної Азії.
2. Ефективність урядування в країнах Східної Європи і Центральної Азії.
3. Ефективність урядів у країнах Східної Європи і Центральної Азії.

Чинники стабільності урядових кабінетів у країнах Східної Європи і Центральної Азії. Стабільність урядових кабінетів у країнах Східної Європи і Центральної Азії залежно від способів їх формування. Стабільність партійних і непартійних урядових кабінетів у країнах Східної Європи і Центральної Азії. Методики визначення ефективності урядування. Особливості ефективності урядування у країнах Східної Європи і Центральної Азії. Критерії оцінювання ефективності урядів. Ефективність партійних та непартійних урядових кабінетів у країнах Східної Європи і Центральної Азії.

Основні поняття: політична стабільність, стабільність уряду/урядового кабінету, індекс урядової стабільності, ефективність урядування, «Всесвітні індикатори урядування», ефективність уряду/урядового кабінету, право голосу і підзвітність, відсутність насилля/терору, регуляторна якість, верховенство права, боротьба з корупцією, рівень розвитку бюрократії, якість бюрократії, послідовність політичного процесу, перспективне планування, індекс сприйняття корупції, індекс трансформації Бертельсманна, статусний індекс, індекс управління.

Тема 10. Особливості політичних партій і партійних систем у країнах Східної Європи і Центральної Азії (частина 1)

1. Історія політичних партій у країнах Східної Європи і Центральної Азії: дорадянський та радянський періоди.
2. Особливості формування та функціонування політичних партій у країнах Східної Європи і Центральної Азії.

Етапи формування політичних партій у країнах Східної Європи і Центральної Азії. Підстави формування та ліквідації політичних партій у країнах Східної Європи і Центральної Азії. Джерела фінансування політичних партій.

Основні поняття: політична партія, установчий з'їзд, партійне членство, статут партії, ліквідація політичної партії, комуністична партія, соціалістична партія, ліберальна партія, консервативна партія, націоналістична партія, кошти партій, пожертвування фізичних та юридичних осіб, державне фінансування.

Тема 11. Особливості політичних партій і партійних систем у країнах Східної Європи і Центральної Азії (частина 2)

1. «Партії влади» та правлячі партії в країнах Східної Європи і Центральної Азії.
2. Опозиційні партії в країнах Східної Європи і Центральної Азії.
3. Типологія партійних систем у країнах Східної Європи і Центральної Азії.

Теоретико-методологічні підходи до визначення понять: «партія влади», правляча партія. Особливості формування і функціонування «партій влади» та правлячих партій у країнах Східної Європи і Центральної Азії. Специфіка діяльності опозиційних партій у країнах Східної Європи і Центральної Азії. Чинники формування і наслідки функціонування партійних систем у країнах Східної Європи і Центральної Азії.

Основні поняття: політична партія, «партія влади», правляча партія, опозиційна партія, індекс ефективної кількості парламентських партій, партійна система, непартійна система.

Тема 12. Інститут референдуму в країнах Східної Європи і Центральної Азії

1. Нормативно-правове регулювання організації та проведення референдумів у країнах Східної Європи і Центральної Азії.
2. Політичні наслідки проведення референдумів у країнах Східної Європи і Центральної Азії.

Право на участь в загальнонаціональних/республіканських референдумів у країнах Східної Європи і Центральної Азії. Призначення, ініціатива, строки проведення загальнонаціональних/республіканських референдумів у країнах Східної Європи і Центральної Азії. Вплив результатів загальнонаціональних/республіканських референдумів на функціонування систем правління та політичних режимів у країнах Східної Європи і Центральної Азії.

Основні поняття: політична участь, референдум, конституційний референдум, конституційна реформа.

Тема 13. Політичні еліти в країнах Східної Європи і Центральної Азії

1. Чинники формування і наслідки функціонування політичних еліт у країнах Східної Європи.
2. Чинники формування і наслідки функціонування політичних еліт у країнах Центральної Азії.

Особливості формування і функціонування політичних еліт у країнах Східної Європи. «Сім'я» як найближче коло осіб до президента з найбільш повною концентрацією економічних, політичних, адміністративних та інших ресурсів. Адміністрація президента. Різновиди та специфіка діяльності політичних кланів у країнах Центральної Азії.

Основні поняття: політична еліта, правляча еліта, клан, політичний клан, сімейний клан, регіональний клан, партійний клан, соціально-економічний клан, трайбалізм, патронаж, непотизм, кадрова ротація.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Денна форма					
	Усього	у тому числі				
		л.	п./с.	лаб.	інд.	ср.
1	2	3	4	5	6	7
Змістовий модуль 1. Особливості політичної трансформації, функціонування інституту президентства та парламентів у країнах Східної Європи і Центральної Азії						
Тема 1. Історико-політична характеристика та особливості трансформації політичних систем країн Східної Європи і Центральної Азії (частина 1)	8	2	1	–	–	5
Тема 2. Історико-політична характеристика та особливості трансформації політичних систем країн Східної Європи і Центральної Азії (частина 2)	8	2	1	–	–	5
Тема 3. Порівняльний аналіз інституту президентства в країнах Східної Європи і Центральної Азії (частина 1)	8	2	1	–	–	5
Тема 4. Порівняльний аналіз інституту президентства в країнах Східної Європи і Центральної Азії (частина 2)	8	2	1	–	–	5
Тема 5. Порівняльна характеристика парламентів країн Східної Європи і Центральної Азії (частина 1)	8	2	1	–	–	5
Тема 6. Порівняльна характеристика парламентів країн Східної Європи і Центральної Азії (частина 2)	8	2	1	–	–	5
Тема 7. Порівняльна характеристика парламентів країн Східної Європи і Центральної Азії (частина 3)	8	2	1	–	–	5
Разом – Змістовий модуль 1	56	14	7	–	–	35
Змістовий модуль 2. Специфіка функціонування урядів, політичних партій і партійних систем, інституту референдуму в країнах Східної Європи і Центральної Азії						
Тема 8. Порівняльна характеристика урядів країн Східної Європи і Центральної Азії (частина 1)	8	2	1	–	–	5
Тема 9. Порівняльна характеристика урядів країн Східної Європи і Центральної Азії (частина 2)	8	2	1	–	–	5
Тема 10. Особливості політичних партій і партійних систем у країнах Східної Європи і Центральної Азії (частина 1)	8	2	1	–	–	5
Тема 11. Особливості політичних партій і партійних систем у країнах Східної Європи і Центральної Азії (частина 2)	8	2	1	–	–	5
Тема 12. Інститут референдуму в країнах Східної Європи і Центральної Азії	8	2	1	–	–	5
Тема 13. Політичні еліти в країнах Східної Європи і Центральної Азії	9	2	1	–	–	6
Разом – Змістовий модуль 2	49	12	6	–	–	31
РАЗОМ	105	26	13	–	–	66

5. Теми семінарських занять

Змістовий модуль 1. Особливості політичної трансформації, функціонування інституту президентства та парламентів у країнах Східної Європи і Центральної Азії

Тема 1. Історико-політична характеристика та особливості трансформації політичних систем країн Східної Європи і Центральної Азії (частина 1) (1 год.)

1. Політика «перебудови» та причини розпаду СРСР.
2. Країни Східної Європи і Центральної Азії як категорія політології: особливості дефініювання.

Основні поняття: політика «перебудови», політичні причини, економічні причини, політичний інститут, політична система, народний фронт, рух за «перебудову», Східна Європа, Центральна Азія.

Тема 2. Історико-політична характеристика та особливості трансформації політичних систем країн Східної Європи і Центральної Азії (частина 2) (1 год.)

1. Визначення систем правління в країнах Східної Європи і Центральної Азії.
2. Трансформація/транзит політичних режимів у країнах Східної Європи і Центральної Азії.

Основні поняття: система правління, президенталізм, парламентаризм, напівпрезиденталізм, президент-парламентаризм, прем'єр-президенталізм, авторитаризм, гібридний режим, демократичний режим, політична трансформація, економічна трансформація, транзит, політичний режим, «Свобода у світі», «Нації у транзиті», рейтинг демократичного розвитку, індекс демократії, індекс трансформації Бертельсманна.

Тема 3. Порівняльний аналіз інституту президентства в країнах Східної Європи і Центральної Азії (частина 1) (1 год.)

1. Історичні передумови виникнення інституту президентства в країнах Східної Європи і Центральної Азії.
2. Особливості обрання та вимоги до кандидатів у президенти в країнах Східної Європи і Центральної Азії.

Основні поняття: президент, інститут президентства, процедура обрання президента, вимога громадянства, віковий ценз, ценз осілості, строк повноважень президента, право недоторканності президента, матеріально-фінансові гарантії діяльності президента, президенталізм, парламентаризм, напівпрезиденталізм.

Тема 4. Порівняльний аналіз інституту президентства в країнах Східної Європи і Центральної Азії (частина 2) (1 год.)

1. Повноваження президентів у країнах Східної Європи і Центральної Азії.
2. Особливості відповідальності та дострокового припинення повноважень президентів у країнах Східної Європи і Центральної Азії.

Основні поняття: президент, інститут президентства, індекс сили повноважень президента, дострокове припинення повноважень президента, процедура імпічменту президенту.

Тема 5. Порівняльна характеристика парламентів країн Східної Європи і Центральної Азії (частина 1) (1 год.)

1. Історія парламентаризму в країнах Східної Європи і Центральної Азії: дорадянський, радянський та пострадянський періоди.
2. Головування та управління парламентами (нижніми палатами парламентів) країн Східної Європи і Центральної Азії.

Основні поняття: парламент, палата парламенту, голова парламенту, голова нижньої палати парламенту, бюро, рада, парламентська сесія, відкрите засідання, закрите засідання.

Тема 6. Порівняльна характеристика парламентів країн Східної Європи і Центральної Азії (частина 2) (1 год.)

1. Статус депутатів парламентів (нижніх палат парламентів) країн Східної Європи і Центральної Азії.
2. Фракції та депутатські групи як елементи структури парламентів (нижніх палат парламентів) країн Східної Європи і Центральної Азії.
3. Комітети та комісії як елементи структури парламентів (нижніх палат парламентів) країн Східної Європи і Центральної Азії.

Основні поняття: парламент, нижня палата парламенту, депутат, імперативний мандат, депутатський імунітет, депутатський індемнітет, дострокове припинення повноважень депутата, фракція, депутатська група, парламентський комітет, парламентська комісія, постійна комісія, тимчасова комісія.

Тема 7. Порівняльна характеристика парламентів країн Східної Європи і Центральної Азії (частина 3) (1 год.)

1. Виборчі системи парламентів (нижніх палат парламентів) у країнах Східної Європи і Центральної Азії.
2. Особливості бікамералізму в країнах Східної Європи і Центральної Азії.
3. Властивості законодавчої функції в парламентах країн Східної Європи і Центральної Азії.
4. Оцінка ефективності повноважень парламентів та участі в них жінок у країнах Східної Європи і Центральної Азії.

Основні поняття: вибори, виборча система, мажоритарна система відносної більшості, мажоритарна система абсолютної більшості, пропорційна система закритих списків, виборчий бар’єр, змішана незалежна/паралельна система, змішана залежна/непаралельна система, бікамералізм, симетричний бікамералізм, асиметричний бікамералізм, субординований бікамералізм, несубординований бікамералізм, еквівалентний бікамералізм, нееквівалентний бікамералізм, законодавчий процес, ефективність повноважень парламенту (нижньої палати парламенту), індекс сили повноважень парламентів (нижніх палат парламентів).

Змістовий модуль 2. Специфіка функціонування урядів, політичних партій і партійних систем, інституту референдуму в країнах Східної Європи і Центральної Азії

Тема 8. Порівняльна характеристика урядів країн Східної Європи і Центральної Азії (частина 1) (1 год.)

1. Особливості формування, функціонування й відповідальності урядів у країнах Східної Європи і Центральної Азії: правові засади та політична практика.
2. Типологія урядових кабінетів у країнах Східної Європи і Центральної Азії.

Основні поняття: уряд, урядовий кабінет, партійний уряд, однопартійний уряд більшості, однопартійний уряд меншості, коаліційний уряд більшості, коаліційний уряд меншості, непартійний (технократичний) уряд, напівтехнократичний уряд, напівпартійний уряд.

Тема 9. Порівняльна характеристика урядів країн Східної Європи і Центральної Азії (частина 2) (1 год.)

1. Стабільність урядових кабінетів у країнах Східної Європи і Центральної Азії.
2. Ефективність урядування в країнах Східної Європи і Центральної Азії.
3. Ефективність урядів у країнах Східної Європи і Центральної Азії.

Основні поняття: політична стабільність, стабільність уряду/урядового кабінету, індекс урядової стабільності, ефективність урядування, «Всесвітні індикатори урядування», ефективність уряду/урядового кабінету, право голосу і підзвітність, відсутність насилля/терору, регуляторна якість, верховенство права, боротьба з корупцією, рівень розвитку бюрократії, якість бюрократії, послідовність політичного процесу, перспективне планування, індекс сприйняття корупції, індекс трансформації Бертельсманна, статусний індекс, індекс управління.

Тема 10. Особливості політичних партій і партійних систем у країнах Східної Європи і Центральної Азії (частина 1) (1 год.)

1. Історія політичних партій у країнах Східної Європи і Центральної Азії: дорадянський та радянський періоди.
2. Особливості формування та функціонування політичних партій у країнах Східної Європи і Центральної Азії.

Основні поняття: політична партія, установчий з'їзд, партійне членство, статут партії, ліквідація політичної партії, комуністична партія, соціалістична партія, ліберальна партія, консервативна партія, націоналістична партія, кошти партій, пожертвування фізичних та юридичних осіб, державне фінансування.

Тема 11. Особливості політичних партій і партійних систем у країнах Східної Європи і Центральної Азії (частина 2) (1 год.)

1. «Партії влади» та правлячі партії в країнах Східної Європи і Центральної Азії.
2. Опозиційні партії в країнах Східної Європи і Центральної Азії.
3. Типологія партійних систем у країнах Східної Європи і Центральної Азії.

Основні поняття: політична партія, «партія влади», правляча партія, опозиційна партія, індекс ефективної кількості парламентських партій, партійна система, непартійна система.

Тема 12. Інститут референдуму в країнах Східної Європи і Центральної Азії (1 год.)

1. Нормативно-правове регулювання організації та проведення референдумів у країнах Східної Європи і Центральної Азії.
2. Політичні наслідки проведення референдумів у країнах Східної Європи і Центральної Азії.

Основні поняття: політична участь, референдум, конституційний референдум, конституційна реформа.

Тема 13. Політичні еліти в країнах Східної Європи і Центральної Азії (1 год.)

1. Чинники формування і наслідки функціонування політичних еліт у країнах Східної Європи.
2. Чинники формування і наслідки функціонування політичних еліт у країнах Центральної Азії.

Основні поняття: політична еліта, правляча еліта, клан, політичний клан, сімейний клан, регіональний клан, партійний клан, соціально-економічний клан, трайбалізм, патронаж, непотизм, кадрова ротація.

6. Теми лабораторних занять

Лабораторні заняття не передбачені навчальною програмою.

7. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Історико-політична характеристика та особливості трансформації політичних систем країн Східної Європи і Центральної Азії (частина 1)	5
2	Історико-політична характеристика та особливості трансформації політичних систем країн Східної Європи і Центральної Азії (частина 2)	5
3	Порівняльний аналіз інституту президентства в країнах Східної Європи і Центральної Азії (частина 1)	5
4	Порівняльний аналіз інституту президентства в країнах Східної Європи і Центральної Азії (частина 2)	5
5	Порівняльна характеристика парламентів країн Східної Європи і Центральної Азії (частина 1)	5
6	Порівняльна характеристика парламентів країн Східної Європи і Центральної Азії (частина 2)	5
7	Порівняльна характеристика парламентів країн Східної Європи і Центральної Азії (частина 3)	5
8	Порівняльна характеристика урядів країн Східної Європи і Центральної Азії (частина 1)	5
9	Порівняльна характеристика урядів країн Східної Європи і Центральної Азії (частина 2)	5
10	Особливості політичних партій і партійних систем у країнах Східної Європи і Центральної Азії (частина 1)	5
11	Особливості політичних партій і партійних систем у країнах Східної Європи і Центральної Азії (частина 2)	5
12	Інститут референдуму в країнах Східної Європи і Центральної Азії	5
13	Політичні еліти в країнах Східної Європи і Центральної Азії	6
	Разом	66

8. Індивідуальні завдання

Індивідуальні завдання не передбачені навчальною програмою.

9. Методи навчання

Навчальний процес здійснюється за такою технологією: лекційні, практичні (семінарські) заняття, самостійна робота. Також передбачено проектно-орієнтоване навчання, дискусії, аналіз статистичних баз даних.

На семінарських заняттях використовуються: дискусія, проблемно-пошуковий, інтерактивний методи тощо. У рамках самостійної роботи застосовуються дослідницькі методи.

10. Методи контролю

Оцінка знань, умінь і практичних навиків студента з курсу «Політичні інститути країн Східної Європи і Центральної Азії» здійснюється за 100-бальною шкалою.

Бали нараховуються за наступним співвідношенням:

- практичні/самостійні тощо – 30% семестрової оцінки (максимальна кількість балів – 30);
- контрольні заміри (модулі) – 20% семестрової оцінки (максимальна кількість балів за два модулі – 20);
- залік – 50% семестрової оцінки (максимальна кількість балів – 50).

Поточний контроль знань студентів проводять за трьома складовими:

- контроль систематичності та активності роботи студента впродовж семестру;
- контроль за виконанням модульних завдань/контрольних замірів;
- контроль за виконанням завдань самостійного опрацювання.

При контролі систематичності й активності роботи студентів оцінці підлягають:

- самостійна робота студентів;
- відвідування й активність на семінарських занять;
- рівень засвоєння знань програмного матеріалу.

Поточний контроль успішності здійснюється за п'ятибальною шкалою: «5» – відмінно, «4» – добре, «3» – задовільно, «2» – доповнення, «1» – коментарі (участь у дискусії). Контроль знань за результатами вивчення змістовного модуля оцінюється в 10 балів. Форма підсумкового контролю – залік в усній формі в кінці семестру.

11. Розподіл балів, що присвоюється студентам

Максимальна кількість балів при оцінюванні знань студентів із дисципліни, котра завершується заліком, становить за поточну успішність 50 балів. На заліку студент теж може отримати 50 балів.

Поточний контроль та самостійна робота						Сума	Залік
Змістовий модуль 1						50	50
1	2	3	4	5	6		

1, 2 ... 6 – теми семінарських занять у рамках змістовного модуля.

При оформленні документів за залікову сесію використовується таблиця відповідності оцінювання знань студентів за різними системами.

Шкала оцінювання: вузу, національна та ECTS

Національна шкала	**Рейтингова шкала**	**Шкала ECTS**	**Пояснення**
Зараховано	90-100	A	Відмінно
	81-89	B	Дуже добре
	71-80	C	Добре
	61-70	D	Задовільно
	51-60	E	Достатньо
Не зараховано	25-50	FX	Незадовільно
	0-24	F	Незадовільно без права перездачі

12. Методичне забезпечення

1. Робоча програма навчальної дисципліни «Політичні інститути країн Східної Європи і Центральної Азії».
2. Силабус і схема курсу «Політичні інститути країн Східної Європи і Центральної Азії».
3. Методичні рекомендації для студентів з курсу «Політичні інститути країн Східної Європи і Центральної Азії» з планом проведення лекційних і семінарських занять

та самостійної роботи з курсу, з методами контролю та правилами розподілу балів студентам, а також з питаннями до підсумкового заліку.

13. Основна та додаткова література

Основна література:

1. Осадчук І. Політичні інститути пострадянських країн: порівняльний аналіз: навч. посібник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2016. 306 с.
2. Bedford S. The 2020 Presidential Election in Belarus: Erosion of Authoritarian Stability and Re-politicization of Society. *Nationalities Papers*. 2021. Vol. 49. No. 5. P. 808–819.
3. Burkhardt F. Moldova – Key Challenges and Political Developments. *Südosteuropa Mitteilungen*. 2020. Vol. 60. No. 1–2. P. 147–159.

Додаткова література:

1. Бялоблоцький З. Стабільність та ефективність урядів у політичних системах країн Східної Європи: монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2013. 470 с.
2. Осадчук І. Атипова напівпрезидентська система правління та політичний режим в Республіці Казахстан (1995–2018). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Історія. Філософія. Політологія»*. 2019. № 17. С. 72–75.
3. Осадчук І. Особливості формування та функціонування правлячої еліти в контексті «патронажного президенталізму» в Туркменістані. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер.: «Питання політології»*. 2014. Вип. 27. № 1132. С. 59–62.
4. Осадчук І. «Партії влади» та правлячі партії в пострадянських країнах. *Evropský politický a právní diskurz*. 2016. Svazek 3. 6. vydání. S. 154–161.
5. Осадчук І. Партійна система в контексті функціонування атипової напівпрезидентської системи правління в Азербайджанській Республіці (1995–2019). Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Політологія. Соціологія. Право. 2019. № 3 (43). С. 186–191.
6. Скоморовський В. Наслідки перебудовчих процесів у СРСР: державно-правовий аспект. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 1. С. 22–26.
7. Black J. The Russian Presidency of Dmitry Medvedev, 2008–2012: The Next Step Forward or Merely a Time Out? Abington: Routledge, 2015. 256 p.
8. Chaisty P.The Legislative Effects of Presidential Partisan Powers in Post-Communist Russia. *Government and Opposition*. 2008. Vol. 43. No. 3. P. 424–453.
9. Dobbins M. Post-Rose Revolution Georgia: How democratization went wrong - and why authoritarianism also may have backfired. *Euxeinos*. 2013. Vol. 9. P. 15–21.
10. Hill R., White S. Referendums in Russia, the Former Soviet Union and Eastern Europe // Qvortrup M. Referendums Around the World The Continued Growth of Direct Democracy. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2014. P. 17–42.
11. Lewis D. Russia's New Authoritarianism: Putin and the Politics of Order. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2020. 334 p.
12. Nichols T. The Russian Presidency: Society and Politics in the Second Russian Republic. Palgrave Macmillan, 2001. 235, [24] p.
13. Norton P., Olson D. Post-Communist and Post-Soviet Legislatures: Beyond Transition. *The Journal of Legislative Studies*. 2007. Vol. 13. No. 1. P. 1–11.
14. Osadchuk I., Lytvyn V. The Atypicality of Semi-Presidentialism in Post-Soviet Countries: The Context of Votes of No Confidence in Governments. *Studia Politica. Romanian Political Science Review*. 2019. Vol. 19. No. 1. P. 57–82.

15. Seyaz A. The Effect of The Russian Presidential Power on The Political Regime: A Comparative Analysis of Yeltsin and Putin Periods. *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi*. 2020. Vol. 15. No. 54. P. 305–324.

Інтернет-джерела:

1. Corruption Perceptions Index. URL: http://www.transparency.org/research/cpi/overview.
2. Economist Intelligence Unit (EIU). URL: http://info.worldbank.org/governance/wgi/pdf/EIU.xlsx.
3. ElectionGuide. International Foundation for Electoral Systems (IFES). URL: http://www.electionguide.org.
4. Freedom in the World. URL: https:// freedomhouse.org/report-types/freedom-world.
5. Nations in Transit. URL: https:// freedomhouse.org/report-types/nations-transit.
6. Parline database on national parliaments. Inter-Parliamentary Union. URL: http://www.ipu.org/parline-e/parlinesearch.asp.

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор з науково-педагогічної роботи

_____

«_____» _____20__ р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Політичні інститути країн Східної Європи і Центральної Азії»

Форма навчання	Курс	Семестр	Заг. обсяг (год.)	Всього аудит. (год.)	У тому числі (год.):			Самостійна робота (год.)	Контрольні (модульні) роботи (шт.)	Розрахунково-графічні роботи	Курсові проекти (роботи)	Залік (сем.)	Екзамен (сем.)
					Лекції	Лабораторні	Практичні/ семінарські						
Денна	IV	VIII	105	39	26	0	13	66	2	0	0	1	0

Робоча програма складена на основі ОПП «ПОЛІТОЛОГІЯ» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 052 «Політологія» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

Робоча програма складена Осадчуком Ігорем Юрійовичем, кандидатом політичних наук, доцентом кафедри політології
(вчена ступінь, вчене звання, ім'я та ініціали автора (ів) програми)

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри політології філософського факультету (протокол № __ від «__» _____ 20__ р.)

Завідувач кафедри політології

_____ (проф. Романюк А. С.)
(підпис)

«__» _____ 20__ року

Схвалено Вченою радою філософського факультету.
Протокол № __ від «__» _____ 20__ року

Голова Вченої ради _____ (доц. Рижак Л. В.)
(підпис)

«__» _____ 20__ року